

LUONNON TAKSVÄRKKIPÄIVÄ / SYKSY 2024

Ideoita kouluille Luontofoorumi-viikolle 37 (9.-13.9.2024)

Tähän listaan on koottu yhdessä Tampereen ilmasto- ja ympäristöpolitiikan yksikön, Ekokumppaneiden, Luontokoulu Korennon ja perusopetuksen ekososiaalisen sivistyksen työryhmän ideoimana pieniä ja isoja tekoja, joilla pitää huolta luonnon monimuotoisuudesta ja hyvinvoinnista. Teot on valittu niin, että ne olisi mahdollisimman helposti ja mukavasti toteutettavissa kouluarjen lomassa, omissa lähiympäristöissä.

Taksvärkki on lainasana ruotsin kielen päivätyötä, dagsverk, tarkoittavasta sanasta. Sillä viitataan päivään, jolloin koululaiset tekevät yhden päivän ajan töitä ja lahjoittavat palkaksi saamansa summan hyväntekeväisyyteen. Luonnon taksvärkkipäivän ideana on, että työtä tehdään luonnon hyväksi, ja hyvinvointihyödyn saavat suoraan sekä luonto, että työn tekevät oppilaat.

Etsikää listasta omaa luokkaa innostava lumo-teko, tai keksikää oma! Pyrkikää toteuttamaan teko viikolla 37. Lumo-teosta voi jättää jäljen [tänne](#) ja osallistua samalla palkintoarvontaan.

1. Tarkkaile, opi, kiinny!

- Kesto: oppitunti
- Kohderyhmä: alakoulu

Lähiluonnosta löytyy monenlaista kiinnostavaa seurattavaa, johon vuodenaikojen tuomat muutokset lisäävät oman mausteensa. Luontosuhteen kehittyminen lisää sekä ihmisen että luonnon hyvinvointia, sillä kiintymys esimerkiksi tiettyyn paikkaan tai maisemaan lisää todennäköisyyttä alueen huoltamiselle ja suojelulle. Jo oman pihan tai lähimpien puistojen ja metsien luonto tarjoaa paljon ihasteltavaa! Voitte tarkastella esimerkiksi, miten luonto varautuu tulevaan talveen. Voitte myös pitää oppitunnin ulkona, löytyykö oppitunnin aiheeseen sopivia esimerkkejä luonnosta? Alla lisäksi mukavia tehtäviä luontosuhteen kehittämiseksi.

Luonnonaarteita

- Havainnoidaan ympäröivää luontoa tarkasti.
- Etsi jotain sellaista, joka saa sinut hymyilemään.
- Etsi jotain sellaista, jolla saat luokkakaverin hymyilemään.
- Etsi jokin kaunis asia.
- Etsin jotain, jota voisit hyödyntää johonkin.
- Etsi jotain, joka tuntuu kädessä mukavalle.
- Etsi jotain hyvälle tuoksuva.
- Etsi jotain lempiväristäsi.
- Etsi jotain, jonka voisit antaa toiselle lahjaksi.
- Etsi jotain, josta olet luonnolle kiitollinen.

Antaudu aisteille

1. Pysähdy metsäretkellä ja katsele rauhassa ympärillesi.
2. Kiinnitä huomiosi johonkin sinua kiinnostavaan yksityiskohtaan.
3. Tutki tarkasti vaikkapa puun kuoren muotoja, sammaleen yksityiskohtia, hyönteisen vipellystä tai metsäkukan terälehtiä.
4. Kumarru tai kyykisty polvillesi tarkastelemaan ja ihmettelemään valitsemasi kohteen yksityiskohtia. Käytä eri aistejasi. Älä kuitenkaan maista löytöäsi ellei ole täysin varma, että se on syötävää.
5. Hengähdä hetki. Mitä nyt tunnet?
6. Jatka matkaa virkistyneenä.

Lisää vastaavia harjoituksia löytyy:

Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitojen opetusmateriaalipaketti 4. luokille (sivut 66-68)

<https://static.eeventti.fi/1/pages/dc443853d5675048ae8d25388d3dc6b7.pdf>

Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitojen opetusmateriaalipaketti 6. luokille (sivut 52-54)

<https://static.eeventti.fi/1/pages/285a8f589f3b5d01a88bf461e992722b.pdf>

2. Marjojen ja sienten kerääminen metsästä kehittää luontosuhdetta

- Kesto: avoin
- Kohderyhmä: alakoulu/yläkoulu

Kerätkää koulun lähimetsästä marjoja ja sieniä vastuullisesti. Muistakaa kerätä vain lajeja, jotka tunnistatte syötäväksi, sillä osa metsästä löytyvistä sienistä ja marjoista on myrkyllisiä. Tunnistamisessa voi käyttää apuna iNaturalist-sovellusta^{*)}. Jätä aina osa marjoista ja sienistä metsään. Ne auttavat lajia leviämään tai päätyvät eläinten ravinnoksi. Keräämiänne metsän antimia voi maistella tai käyttää esimerkiksi kotitaloustunnilla hyödyksi kokkaamalla niistä herkkuaterian!

^{*)} iNaturalistin käyttöohje

- iNaturalistin etu on tietojen tarkastaminen tekoälyn ja tutkijayhteisön avustuksella. Data tulee tutkimuksen vahvistamiseksi. iNaturalist ja muut sovellukset, joihin pitää rekisteröityä, tulee tehdä opettajan tai luokan yhteisillä tunnuksilla. Oppilaat eivät saa (opettaja ei saa vaatia) tietoturvan takia ladata kyseisiä sovelluksia. Yhteisten tunnusten kautta onnistuu. Opettaja luo projektin.
  - [iNaturalist ja kansalaistiede opetuskäytössä - opettajien työpajan esitysmateriaali - MAPPA.fi](#)
  - [iNaturalist opetuskäytössä -opettajan ohjevideo - MAPPA.fi](#)

3. Kokeile ploggingia eli roskajuoksua

- Kesto: Oppitunti
- Kohderyhmä: alakoulu/yläkoulu

Plogging tulee ruotsin kielen termeistä plocka upp (poimia) ja jogga (juosta).

Roskajuoksussa on ideana kerätä lenkin varrella näkyviä roskia. Roskat ovat suora

uhka eläimille, aiheuttavat haittaa luonnolle ja näyttäväkin rumalta. Niiden hävittäminen on siis iso teko luonnon ja ihmisten hyväksi.

Roskajuoksu sopii kaiken ikäisille kuntotasosta riippumatta, eikä vaadi välineiksi kuin roskapussin ja hanskat. Laji kehittää kuntoa ja kaunistaa ympäristöä niin ihmissilmän kuin eläinten iloksi. Plogging sopii loistavasti esimerkiksi liikuntatunnin aiheeksi.

Jatkopohdintaa. Mikä on yleisin koulun lähistöltä löytyvä roska? Mitä asialle voisi tehdä? Voisiko löytyneistä roskista tehdä taideprojektin?

4. Jokaisenoikeudet tutuiksi

- Kesto: oppitunti
- Kohderyhmä: alakoulu

Tämä leikki tehdään metsässä. Välineinä ohjaaja tarvitsee väittämät jokaisenoikeuksista paperilla. Muodostetaan piiri. Ohjaaja lukee väittämiä jokaisenoikeuksista, yhden väittämän kerrallaan. Jos väittäjä on:

KIELLETTYÄ (eli ei kuulu jokamiehen oikeuksiin), osallistujat menevät kyykkyyn ja sanovat BUUU!

SALLITTUA (eli kuuluu jokamiehen oikeuksiin), osallistujat seisovat ja nostavat peukun pystyyn huutaen JEEE!

VÄITTÄMÄT:

METSÄSSÄ SAAMME...

- poimia sieniä (sallittu)
- yöpyä teltassa (sallittu lyhytaikaisesti pihapiirien ulkopuolella)
- katkoa oksia puista (kielletty)
- poimia marjoja (sallittu)
- hiihtää (sallittu)
- rikkoa linnunpesiä (kielletty)
- kaataa puita (kielletty)
- onkia lammella (sallittu)
- repiä sammalta (kielletty)
- tehdä nuotion (maanomistajan luvalla, kielletty metsäpalovaroituksen aikana)
- ulkoiluttaa koira ilman talutushihnaa (kielletty)
- kulkea kävellen (sallittu)
- heittää roskia (kielletty)

Voitte keskustella ja pohtia yhdessä kunkin väittämän kohdalla miksi näin on ja mitä iloa tai haittaa väittämien teoista voi olla eri osapuolille.

5. Kansalaishavainnointi on tärkeä osa tiedettä

- Kesto: oppitunti
- Kohderyhmä: alakoulu/yläkoulu

Luontohavaintoja ilmoittamalla voit osallistua helposti tärkeän kansalaistieteen tekemiseen, jolla on Suomessa pitkät perinteet. Voit osallistua havainnoillasi esimerkiksi Kevätseurantaan, lintujen piha- ja pönttöbongaukseen, lepakko- ja kimalaisseurantaan sekä Suomen neljännen lintuatlaksen tai sieniatlaksen kartoitukseen.

Laji.fi ja iNaturalist ^{*)} -sovellus ovat hyviä paikkoja, josta aloittaa. Lintujen tarkkailuun voit ladata sovelluskaupoista BirdNet- tai Merlin-sovelluksen. Vieraslajeja puolestaan voi ilmoittaa vieraslajit.fi sivuston kautta.

*) Katso iNaturalist-ohje kohdasta 2.

6. Tehkää pihan monimuotoisuus selvitys

- Kesto: oppitunti
- Kohderyhmä: alakoulu/yläkoulu

Kännykällä, tabletilla tai tulosteen avulla pihassa toteutettava tehtävä, jossa oppilas tutkii pihaa luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta eli kuinka laajalle kirjolle lajeja piha voi tarjota elinympäristön. WWF:n Typeform-kyselyn tai Vihreän lipun tulosteen muodossa oleva yksinkertainen testi sisältää seitsemän kysymystä ja tarjoaa lopuksi karkean arvion pihasta: xx/57 pistettä sekä sanallisen arvion.

Mobiilisti: <https://wwf.typeform.com/to/qIEmXm?typeform-source=wwf.fi>

Tulosteena: <https://vihrealippu.fi/wp-content/uploads/2020/12/Pihan-monimuotoisuus-selvitys.pdf>

7. Tehkää koulun lähimetsän monimuotoisuuskartoitus

- Kesto: oppitunti
- Kohderyhmä: alakoulu/yläkoulu

Kännykällä tai tabletilla metsässä toteutettava tehtävä, jossa oppilas tutkii metsän ominaisuuksia monimuotoisuuden näkökulmasta eli kuinka laajalle kirjoille lajeja metsä voi tarjota elinympäristön. Metsän monimuotoisuuskartoituksella opitaan tunnistamaan metsän ikää ja erityispiirteitä. Vertailemalla eri metsäalueita voidaan oppia ymmärtämään, mitkä asiat metsästä tekevät suojeltavan arvoisen. Tavoitteena on lisätä arvostusta metsiä ja niiden erityispiirteitä kohtaan, lisätä havainnointikykyä ja tarjota tehtävämateriaali eri metsien vertailuun. Samalla opitaan kartoitustekniikkaa.

Mobiilisti: <https://wwf.typeform.com/metsaselvitys?typeform-source=statics.teams.cdn.office.net>

8. Kerätkää koulun pihan reunaan oksakasoja hyönteisille suojapaikaksi ja lehtikasoja siileille talvehtimispaikaksi

- Kesto: oppitunti/puoli päivää
- Kohderyhmä: alakoulu

Lukuisat erilaiset hyönteiset viihtyvät lahoavassa puussa ja risukasa voi tarjota suojaa ja pesäpaikkoja myös linnuille ja pikkunisäkkäille. Luo koulun alueelle sopivaan paikkaan tai lähimetsän reunaan pieniä risu- tai kivikasauksia hyönteisille, matelijoille ja pikkunisäkkäille tai lehtikasoja, jotka tarjoavat talvipesäpaikan esimerkiksi siileille. Pihan maahan pudonneista oksista ja risuista voi myös rakentaa pienen risuidan rajaamaan vaikka kukkapenkkiä.

<https://www.maajakotitalousnaiset.fi/blogit/huomisen-hyva-teko/huomisen-hyva-teko-kokoa-risuista-kaunis-aita>

9. Kokeile puiden kasvattamista luonnosta löytyvistä siemenistä

- Kesto: avoin
- Kohderyhmä: alakoulu/yläkoulu

Nurmikko ei edusta monimuotoista luontoa, minkä takia sen lisäksi pihalle olisi hyvä saada monipuolisesti erilaisia kasveja. Kerää erilaisten puiden siemeniä koulun pihalta tai lähimetsästä ja kylvä ne sovittuun paikkaan koulun pihalla. Keväällä voit seurata siementen itämistä ja taimien kasvua ja pohtia, miksi joku laji kukoistaa ja toinen laji ei kasva lainkaan.

Tunnista:

Löytyykö koulun pihasta tai lähiympäristöstä erilaisia puita ja niiden siemeniä? Tunnista puulajit ja siemenet iNaturalist^{*)} -sovelluksella. Paikallisten puiden siemenistä saa helppohoitoisia istutuksia, jotka kestävät koviakin olosuhteita.

Kerää:

Kun olet tunnistanut puulajin, kerää sen siemeniä esimerkiksi paperipussiin. Kerää vain osa siemenistä, jotta puu voi jatkaa leviämistä myös paikallaan. HUOM! Muista varmistaa, että löydetty siemenet eivät ole haitallisia vieraslajeja.

Istuta:

Kerätyt puun siemenet voi kylvää syksyllä tai keväällä sovitusti sopivaan paikkaan koulun pihalla ja tarkkailla seuraavana kesänä taimien kasvua. Istuta vain sellaisten kasvien siemeniä, jotka eivät varmuudella kuulu haitalliselle vieraslajille.

[*\) katso iNaturalistin käyttöohje kohdasta 2.](#)

10. Pöntöt ja hotellit turvaavat luonnon monimuotoisuutta

- Kesto: avoin
- Kohderyhmä: alakoulu/yläkoulu

Linnut, lepakot, siilit, liito-oravat ja lukuisat hyönteiset kaipaavat koteja pesimiseen ja piiloutumiseen. Pönttöjen, pesien ja hotellien nikkarointi onkin hauskaa ja hyödyllistä!

Pönttökartoitus (Alakoulu)

Käykää tutkimassa, löytyykö koulun ympäristöstä eläinten pesinnälle sopivia paikkoja ja bongaamassa, onko lähimetsään jo asennettu pönttöjä esimerkiksi linnuille tai liito-oraville. Koittakaa selvittää, mikä olisi sellainen eläinlaji, jolle te voisitte rakentaa pesän, pöntön tai hotellin talvehtimista tai kevään pesintäaikaa varten. Keskustelkaa, miksi pönttöjä tarvitaan.

Aloita pönttöprojekti esim. teknisessä työssä (Alakoulu/Yläkoulu)

Linnunpönttö:

Linnunpönttöjä voi rakentaa monenlaisina ja -kokoisina ja parhaimmillaan vain mielikuvitus on rajana! Miltä kuulostaa puukiipijän runkokoti, pääskyshotelli tai rivitaloasunnot pikkuarpusille? Lisää vinkkejä voit katsoa BirdLifen sivuilta:

<https://www.birdlife.fi/lintuharrastus/linnunpontot/>

Lepakonpönttö

Lepakot hyödyntävät pönttöjä etenkin piilopaikkoina päiväsaikaan. Lepakoilla on tärkeä osa elonkirjossa yöaikaisina hyönteissyöjinä ja ne voivatkin olla suureksi avuksi puutarhan tuhohyönteiskannan pienentämisessä! Esimerkiksi Luomuksella on hyvä ohje lepakkopöntön rakentamiseen:

<https://www.luomus.fi/fi/rakenna-lepakkopontto>

Liito-oravanpönttö

Uhanalainen liito-orava kärsii luonnonmetsien hakkuista, sillä suuret kolopuut alkavat olla vähissä. Pönttö turvaa sen pesintää. Paras ripustuspaikka pöntölle on metsikön suurin kuusi, johon pönttö kannattaa kiinnittää 3–5 metrin korkeuteen. Lähellä on hyvä olla myös lehtipuita. Metsähallitus on julkaissut ohjeet liito-oravapöntön rakentamiseen:

https://julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2021/04/liito_oravan_pontton_rakennusohje.pdf

Hyönteishotelli

Rakenna hyönteishotelleja, joissa talvehtivat hyönteiset voivat löytää suojaa kylmältä. Käytä esimerkiksi kuivia oksia, kaisloja ja puupaloja. Suomen luonnonsuojeluliiton verkkosivuilla on kattava ohje hotellin tekoon:

<https://www.sll.fi/yla-karjala/toiminta/talkoot/hyonteishotelliohjeet/>

Siilin talvipesä

Monet siilien talvipiiloiksi sopivat risu- ja lehtikasat ja ryteiköt siivotaan nykyisin pois pihoilta ja nykyrakennusten allekin on vaikea päästä talvipesää rakentamaan. Siilien talvesta selviytymistä voidaan helpottaa rakentamalla niille asunto talveksi, esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliiton ohjeilla:

<https://www.sll.fi/2019/05/21/nikkaroi-siilille-pesa/>

11. Vieraile näissä kohteissa

Kalevan Kaupunkiviljelykulttuurikeskus (Blokgsarden Oy)

Luontofoorumi viikolla avoimet ovet joka päivä ma - su 12-18. Lisäksi ilmaiset opastetut kierrokset näyttelyyn Tampereen perusopetuksen ylä- ja alakouluille ovat varattavissa Lyyti/harrastuskalenterista:

[https://www.lyyti.fi/reg/PO Tutustuminen kaupunkiviljelykulttuurikeskukseen 3343](https://www.lyyti.fi/reg/PO_Tutustuminen_kaupunkiviljelykulttuurikeskukseen_3343)

Varatessasi opastusta, käytä salasanaa: **tutustuminen**

Opastettuun kierrokseen on hyvä varata aikaa yhteensä 60 minuuttia. Opastuksia järjestetään koko syyskuun ajan.

Osoite: Kalevanhalli, Sarvijaakonkatu 28 Tampere

Lisätietoja: Melik Abid 040-1374825 - melik.abid@tampere.fi

<https://www.blokgarden.com/visio2030>

Kalevan Hallilla järjestetään syyskuussa ainutlaatuinen näyttely, joka esittelee kaupunkiviljelyn ja kaupunkiluonnon monimuotoisuutta. Tämä näyttely tarjoaa kattavan katsauksen erilaisiin tapoihin, joilla kaupunkilaiset voivat osallistua ja hyödyntää kaupungin tarjoamia luonnon resursseja.

Samassa yhteydessä LABRA540 taiteilijakollektiivin UTOPIA näyttely.

Tule tutustumaan miltä kestävä tulevaisuus voisi näyttää.

Näyttelyn Teemat

Kotikasvatus

Tutustu kodin omaan kasvihuoneeseen ja kuinka voit helposti kasvattaa omia vihanneksia ja yrttejä kotona sisällä.

Ammatillinen Kaupunkiviljely

Inspiroidu esimerkeistä, kuinka kaupunkiviljely voi olla myös ammatti. Näe, kuinka kaupunkiviljelmät toimivat ja mitä laitteistoa ja resursseja ammattilaiset käyttävät kerrostalon kellarihuoneistossa.

Yhteisöviljely

Näe kuinka yhteisöviljely yhdistää kaupunkilaiset. Pihalla on 70 henkilön yhteisöviljelämä.

Sienituotanto

Tutustu sienien kasvattamisen saloihin kaupunkiympäristössä. Näe, kuinka voit kasvattaa sieniä kotonasi.

Kaupunkikanat ja Mehiläiset

Opi, kuinka kaupunkikanaloiden ja mehiläispesien ylläpito voi olla osa kestävästä kaupunkiviljelyä. Pihalla 4 kanan pienkanala ja katolla mehiläispesä.

Kaupunkiluontoratkaisut ja Luontovalopolku

Tutustu innovatiivisiin ratkaisuihin, jotka tuovat luonnon takaisin kaupunkiin. Käy luontopolulla ja koe, kuinka luonto integroituu kaupunkiympäristöön.

Kompostointi ja Ravinnekierto

Opi kompostoinnin perusteet ja ravinteiden kierrätyksen merkitys. Näe, kuinka kompostointi voi olla helppoa ja tehokasta myös kaupunkialueilla.

Käytännön Laitteistoja ja Kasvatusta

Näyttelyssä on esillä erilaisia laitteistoja ja menetelmiä, jotka ovat käytössä niin kotikasvatuksessa kuin ammattimaisessa kaupunkiviljelyssä. Tule näkemään, miten nämä laitteet toimivat käytännössä ja kuinka ne voivat auttaa sinua aloittamaan tai parantamaan omaa viljelytoimintaasi.

Maasta Lautaselle -polku (AhlmanEdu)

Maasta lautaselle -seikkailupolulla perehdytään puutarhan arkeen, ekosysteemiystäviin sekä ruoantuotannon merkitykseen ihmisen hyvinvoinnissa. Polku on suunnattu perusopetusikäisille, mutta sitä voi vapaasti hyödyntää kuka vain. Polulla tärkeintä on hauskanpito, ehkä samalla oppii jotain uuttakin!

Polku sijaitsee fyysisesti AhlmanEdun pihapiirissä Tampereella. Osoite on Hallilantie 24.

Lataa myös linkistä tiedosto, josta löytyy lisätehtäviä polun aiheisiin liittyen luokissa tai muussa ympäristössä tehtäväksi.

[Maasta Lautaselle - seikkailupolku, sekä lisätehtävät luokille. - MAPPA.fi](#)

12. Kirjavinkkejä luonnon monimuotoisuudesta

Tutustu luonnon monimuotoisuuteen kirjan/tarinan avulla. Pitäkää vaikka lumoteemainen lukutunti. Alla on linkki WWF:n kirjasuositukseen. Lista sisältää kirjoja, joissa esitellään luonnon monimuotoisuutta: erilaisia elinympäristöjä, nisäkkäitä ja lintuja, kasveja ja hyönteisiä sekä niiden ominaisuuksia faktojen, tarinoiden, kertomusten, kuvien, runojen sekä tehtävien kautta.

[Kirjoja luonnon monimuotoisuudesta - WWF Suomi](#)